

Deinstitucionalizacija – vzpostavitev podpornih storitev v skupnosti

Povzeto po Splošnih evropskih
smernicah za prehod od institucionalne
obravnavе k obravnavi v skupnosti

Evropski dokumenti, ki Slovenijo zavezujejo k pospešenemu vzpostavljanju podpornih storitev v skupnosti

- “ Leta 2007 Evropska unija ratificira Konvencijo Združenih narodov o pravicah invalidov (Konvencija ZN), ki pomeni prvi pravno zavezujoč mednarodni instrument o človekovih pravicah, Slovenija 2010. Konvencija ZN od držav pogodbenic zahteva, da varujejo in ščitijo vse človekove pravice ter temeljne svoboščine invalidov.
- “ Evropska konvencija o človekovih pravicah;
- “ Mednarodna deklaracija o človekovih pravicah;
- “ mednarodne konvencije o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah ter o državljanskih in političnih pravicah ter
- “ Konvencija o pravicah ljudi s posebnimi potrebami;
- “ Glasgowska deklaracija;
- “ Evropska strategija o invalidnosti za obdobje 2010 – 2020: obnovljena zaveza za Evropo brez ovir

Mednarodni pravni akti s področja človekovih pravic

- “ [Splozna deklaracija človekovih pravic](#)
- “ [Mednarodni pakt o ekonomskih in socialnih pravicah](#)
- “ [Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah](#)
- “ [Konvencija o otrokovih pravicah](#)
- “ [Deklaracija o otrokovih pravicah](#)
- “ [Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svobod in](#)
- “ [Evropska konvencija o uresničenju otrokovih pravic](#)
- “ [Evropska socialna listina](#)
- “ [Evropska konvencija o preprečevanju in neenakopravnega ravnanja ali](#)
[kaznovanja](#)
- “ [Konvencija o pravicah invalidov \(Convention on the Rights of Persons with Disabilities\)](#)
- “ [Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije \(International Convention on the](#)
[Elimination of All Forms of Racial Discrimination\)](#)
- “ [Evropska listina o regionalnih ali manjinskih jezikih](#)
- “ [Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjzin](#)
- “
- “ [Listina EU o temeljnih pravicah \(2010\)](#)
- “ [Direktiva o rasni enakosti \(2000-43\)](#)
- “ [Direktiva o enakosti pri zaposlovanju \(2000-78\)](#)

Deinstitucionalizacija – DI – je proces, ki vključuje:

- “ razvoj visoko kvalitetnih individualiziranih storitev v skupnosti, ciljno usmerjenih v preprečevanje institucionalizacije ter preoblikovanje institucij v nove oblike podpornih storitev , ki bodo dolgoročno trajnostno naravnane;
- “ načrtno zapiranje institucij, kjer živijo otroci, ljudje z različnimi oviranostmi (vključno s težavami v duševnem zdravju), brezdomci in starejši, zaradi katerih so izločeni iz družbe, deležni neprimerne oskrbe in podpore, njihove pravice in dostojanstvo pa so pogosto zanikane;
- “ vzpostavitev storitev (upoštevaje principe “mainstream-inga”, normalizacije in inkluzije): izobraževanja, usposabljanja, zaposlovanja, bivanja, zdravstvenih storitev in transporta, ki bodo v polni meri dostopne in razpoložljive vsem otrokom in odraslim glede na njihove **potrebe**.

Kaj je institucija oziroma kultura institucije?

...katerakoli oblika nastanitve, kjer:

- “ so stanovalci izolirani iz širše skupnosti in nimajo izbire, s kom bodo živel;
- “ stanovalci nimajo zadostnega nadzora nad svojim življenjem in sprejemanjem odločitev, ki jih neposredno zadevajo;
- “ ko so zahteve organizacije življenja v ustanovi pred individualnimi potrebami posameznika.

Deinstitucionalizacija....

...je proces, ki ne pomeni zgolj zapreti institucije, temveč poudarja vzporedni razvoj raznovrstnih in kvalitetnih podpornih storitev v skupnosti, ki bodo dolgoročno nadomestile potrebo po institucionalni oskrbi....

Podporne storitve v skupnosti oziroma skupnostna skrb...

...predstavlja paleto raznovrstnih (specializiranih) storitev, ki posamezniku omogočajo, na osnovi njegovih potreb, ne glede na njegovo prikrajšanost, namestitev, izobraževanje, zaposlitev, zdravstveno oskrbo, prostočasne aktivnosti in kulturo – v primeru otrok pa storitve, ki bodo omogočile bivanje doma oziroma v oskrbi, zasnovani po vzorcu družine in bodo (preventivno) usmerjene v zgodnjo intervencijo in podporo družini.

Kaj pomeni neodvisno življenje?

...pomeni omogočiti posamezniku izbirati med različnimi možnostmi ter sprejemanje odločitev o tem, kje bo živel, s kom in na kakšen način bo organiziran vsakdan, kar zahteva:

- “ neoviran dostop do zgradb,
- “ dostop do transporta,
- “ razpoložljivost tehničnih pripomočkov,
- “ dostop do osebnih asistentov,
- “ dostop do podpornih storitev v skupnosti.

Uporabniki

- “ Otroci (z ali brez primanjkljajev oziroma prikrajšanostjo),
- “ Osebe z prikrajšanostjo,
- “ Osebe s težavami v duševnem zdravju,
- “ Starejši

Konvencija osebe s prikrajšanostjo definira kot tiste, ki imajo dolgotrajne fizične, duševne, intelektualne ali senzorne primanjkljaje, ki lahko skupaj z drugimi ovirami zavirajo polno in učinkovito sodelovanje v družbi v enaki meri kot drugi.

Glavni principi preprečevanja institucionalizacije:

- “ Polna vključitev v življenje v skupnosti (ne le v smislu bivanja); zagotovitev dostopa do vseh dejavnosti, v katere se lahko vključujejo prebivalci posamezne lokalne skupnosti;
- “ Zagotavljanje možnosti izbire in nadzora – pravica do sprejemanja odločitev pri izboru (storitev, izvajalcev) – dostop do informacij, svetovanja in zagovorništva;
- “ Izbor podpornih storitev mora zagotavljati osebno izbiro posameznika in je prilagojen potrebam in željam posameznika, pri čemer upošteva vse posebnosti trenutne situacije, v kateri se nahaja;
- “ Zagotavljanje kontinuitete storitev: trajanje posameznih storitev je prilagojeno spremljivosti potreb uporabnika, pri čemer je osnovno vodilo usmerjenost v samostojnost posameznika.;
- “ Ločiti bivanje od podpornih storitev (vrsta in stopnja podpore ne sme biti odvisna od tega kraja bivanja oziroma namestitve; ne glede na odločitev, kje bo uporabnik živel, morajo biti storitve, ki jih potrebuje, zagotovljene;
- “ Bivalni pogoji, v katerih živijo uporabniki, morajo biti enaki pogojem soseske, v kateri je stanovanjska skupnost nameščena; POGOJ RAZPRŠENOSTI!
- “ Sinergija storitev – zagotoviti je potrebno: fleksibilnost, koordinacijo, sodelovanje, partnerstvo, povezovanje in skupno delovanje vseh deležnikov, ne glede na izvajalce (javni, zasebni, prostovoljni), raven (lokalna, nacionalna), sektor (zdravstvo, sociala, šolstvo, zaposlovanje).

...zato je potrebno začeti z oblikovanjem INDIVIDUALNEGA NAČRTA vzpostavljanja samostojnosti z upoštevanjem principov:

- “ Vključevanje uporabnika in kjer je potrebno, tudi njegovih družinskih članov/skrbnikov/zagovornikov – individualiziran in v posameznika usmerjen načrt;
- “ Aktivna udeležba uporabnika in kjer je potrebno, tudi njihovih družinskih članov/skrbnikov/zagovornikov vključno z zagotavljanjem ustreznih podpornih storitev;
- “ Holistični pristop, ki obravnava osebo v celoti, ne le njeno prikrajšanost;
- “ Upoštevanje posameznikovih virov in moči z vidika potreb in težav/ovir, s katerimi se sooča;
- “ Kontinuiranega pregledovanja / preverjanja in dopolnjevanja ustreznosti načrta v smislu zastavljenih ciljev;
- “ Upoštevanja dejavnikov tveganja.

Nekateri primeri podpornih storitev v skupnosti:

- “ Osebna pomoč;
- “ Prilagoditev domov uporabnikov (upoštevaje kriterije: dostopnosti, udobnosti, varnosti);
- “ Tehnična pomoč in uporaba drugih “pametnih” tehnologij;
- “ Vrstniška podpora, svetovanje (samopomočne skupine);
- “ Zagovorništvo;
- “ Krizne intervencije (v obliki mobilnih timov ali centrov);
- “ Možnost kratkotrajnih namestitev (npr. v družini, v institucijah...,) ko uporabnik ali njegov skrbnik potrebuje odmor od vsakodnevne rutine, bolezni,...
- “ Prostovoljstvo (usposobljeni prostovoljci);
- “ Storitve za domu pomoč na domu;
- “ Za otroke: integrirani vrtci, organizirano varstvo po pouku, izvenšolske dejavnosti, poklicno svetovanje in podpora pri iskanju zaposlitve);
- “ Alternativne oblike obravnave za bolnike s težavami v duševnem zdravju, ki odklonijo zdravljenje v psihiatrični bolnici in zavračajo zdravila);
- “ Dnevni centri za odrasle in starejše;
- “ Mobilne razdeljevalnice hrane;
- “ Patronažna služba;

Naloge posameznih deležnikov pri izpeljavi procesa deinstitutionalizacije:

- “ Vlade
- “ Lokalnih skupnosti/občin
- “ Izvajalcev storitev
- “ Uporabnikov

...vlade, ki mora vzpostaviti strateško usmeritev storitev ter sistem za razvoj in nadzor kvalitete le-teh v celotnem procesu DI:

- “ Ocena trenutnega stanja: pregled veljavnih standardov, zakonodaje, mehanizmov nadzora in prakse;
- “ Odločitev o izboru standardov, regulacijskih mehanizmov in mehanizmov nadzora za implementacijo DI;
- “ Razvoj načrta implementacije s pomočjo pilotov, upošteva usposabljanja osebja in razvoj spodbud za vzpostavitev novih standardov;
- “ Oblikovanje zakonodajnega okvira, upošteva nove standarde in nadzor;
- “ Vzpostavitev ustreznih organov: inšpektorati, akreditacijski organi, strokovni sveti, sveti strokovnega usposabljanja, varuha,...
- “ Razvoj informacijske podpore za zagotavljanje kvalitete storitev;
- “ Razvoj novih standardov in praks, etičnih izhodišč, praktičnega vodenja in dejavnikov spremljanja v tesni povezavi z uporabniki, njihovimi skrbniki in strokovno javnostjo.

...lokalnih skupnosti, ki morajo zagotoviti koordiniran in načrten nabor storitev, odzivnih na potrebe prebivalcev

- “ Implementacija/izboljšava kvalitete mehanizmov za načrtovanje storitev, vodenje in plačila, koordinacija med izvajalci storitev;
- “ Implementacija/izboljšava inšpekcijskih služb za opravljanje nadzora – vzpostavitev posebne enote, izbor in usposabljanje inšpektorjev;
- “ Implementacija/izboljšava sistemov: identificiranja težav/priložnosti, vključno z vzpostavitvijo sistema informiranja, pritožb, prepoznavanja in poročanja o težavah, statističnega monitoringa in raziskav, vključno z razvojem kazalnikov spremljanja;
- “ Promocija standardov in mehanizmov za spodbujanje izboljšav na vseh deležnikov: lokalne skupnosti, strokovnih delavcev, uporabnikov in njihovih skrbnikov.

...izvajalcev storitve s poudarkom celostnega pregleda storitev:

- “ Ocena trenutnega stanja: prepoznavna dobre prakse in slabe prakse, ki zahteva spremembe;
- “ Izbor kvalitativnega pristopa, s katerim bo dosežena zelena sprememba slabe prakse – ne glede ali gre za storitev ali za organizacijsko enoto;
- “ Vzpostavitev strokovnega tima za implementacijo spremembe;
- “ V primeru, da je poslanstvo spremembe (storitve ali organizacijske enote) nejasno, je potrebno narediti SWOT analizo ter določiti prioritete;
- “ Vzpostavitev standardov, razvoj strokovnih smernic, standardizacija operativnih postopkov mora temeljiti na nenehnem posvetovanju uporabnikov, osebja in skrbnikov;
- “ Razvoj/izboljšanje sistema monitoringa;
- “ Spremljava in vrednotenje dosežkov ter prenos dobre prakse na druga delovna področja/organizacijske enote.

